

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK VOSITALARNI QO'LLASH.

Tursunova Umida Saidmuratovna

Samarqand viloyati Ishtixon tumani 6-DMTT direktori.

Umidat047@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar nutqini rivojlantirish jarayonida zamonaviy pedagogik vositalarni qo'llashning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy ahamiyati yoritiladi. Tadqiqotda interaktiv texnologiyalar, multimediya resurslari, raqamli ta'lim platformalari hamda rivojlantiruvchi o'yin metodlarining 3–7 yoshli bolalar nutq faoliyatiga ta'siri tahlil qilingan. Zamonaviy pedagogik vositalar nutqning fonetik-fonematik, leksik-grammatik va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda samarador ekanligi dalillar asosida ko'rsatib beriladi. Shuningdek, pedagoglarning raqamli kompetensiyasini oshirish, bolaning individual nutq rivojlanish dinamikasini monitoring qilish va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni takomillashtirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim sifatini oshirish va bolalarda ravon, mazmunli, muloqotga tayyor nutqni shakllantirishda innovatsion usullarning ahamiyatini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar. Maktabgacha ta'lim, nutq rivoji, zamonaviy pedagogik vositalar, raqamli texnologiyalar, multimediya, interaktiv metodlar, rivojlantiruvchi o'yinlar, kommunikativ kompetensiya, pedagogik innovatsiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim.

Kirish. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqining rivojlanishi ularning keyingi intellektual, ijtimoiy va emosional kamolotida hal qiluvchi o'rin tutadi. Nutq – bolaning fikrlash jarayonini faollashtiruvchi, muloqotga kirishish ko'nikmasini shakllantiruvchi va atrof-muhit haqidagi tasavvurlarini boyituvchi asosiy vositadir. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutq rivojiga qaratilgan ta'limiy jarayonni zamonaviy, ilmiy asoslangan metodlar bilan tashkil etish bugungi ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar, multimediya platformalari, interaktiv o'yinlar, sensorli qurilmalar hamda pedagogik innovatsiyalar ta'lim jarayoniga faol kirib kelmoqda. Ushbu vositalar bolalarning nutq faolligini oshirish, so'z boyligini kengaytirish, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, mantiqiy bog'lanishli fikrlashni shakllantirish imkonini beradi. Innovatsion vositalar orqali ta'lim olish bolalarda yuqori darajada qiziqish uyg'otadi,

muloqot madaniyatini rivojlantiradi va nutqdagi individual kamchiliklarni erta aniqlash hamda bartaraf etishga keng sharoit yaratadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar nutqini rivojlantirish jarayonida zamonaviy pedagogik vositalarning o'rni, ularning amaliy samaradorligi va ta'lim sifatini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, nutq kompetensiyalarini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning ilmiy-nazariy asoslari yoritilib, pedagoglar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar nutqini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik vositalardan foydalanish jarayoni ilmiy yondashuv, innovatsion texnologiyalarni integratsiyalash va bolalarning psixolingvistik xususiyatlarini hisobga olishni talab etadi. Bugungi kunda ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan raqamli vositalar, interaktiv o'yinlar, multimediya materiallari va sensor qurilmalar bolalarning nutq faolligini uyg'otish, muloqotga tayyorlik ko'nikmasini shakllantirish hamda so'z boyligini kengaytirishda yuqori samaradorlikka ega.

1. Raqamli texnologiyalarning nutq rivoji jarayoniga ta'siri. O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida so'nggi yillarda raqamli pedagogika keng joriy qilinmoqda. Xususan, "Bolajon dasturi"da multimedia resurslaridan foydalanish nutqni rivojlantiruvchi asosiy yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv o'yinlar (masalan, tovushlarni ajratish o'yinlari, virtual hikoya tuzish dasturlari, so'z biriktirish mashqlari) bolalarning fonematik eshituvini 30–40% gacha yaxshilaydi. Sensorli qurilmalar orqali o'qitilayotgan bolalar tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish bo'yicha an'anaviy metodlardan ikki baravar tez natija ko'rsatgani aniqlangan.

2. Multimediya vositalarining leksik-grammatik rivojga ta'siri. Multimedia vositalari – audio-ertaklar, animatsion videolar, interaktiv kartochkalar va 3D modellar – bolalarning so'z boyligini oshirishda samarali hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim agentligi ma'lumotlariga ko'ra, vizual-audio materiallar asosida o'rgangan bolalarda yangi so'zlarni o'zlashtirish sur'ati 25–35% tez bo'ladi. Animatsion hikoyalar bolalarda grammatik konstruksiyalarni tabiiy qabul qilish, gap tuzish ketma-ketligini anglash va voqealar zanjirini izchil bayon qilish ko'nikmasini shakllantiradi.

3. Rivojlantiruvchi o'yin metodlarining kommunikativ kompetensiyalarga ta'siri. Nutq rivojlanishining muhim komponentlaridan biri – kommunikativ kompetensiya. Rivojlantiruvchi o'yinlar (rolli o'yinlar, dramatizatsiya, "savol-javob" texnikalari, nutqiy mantiq o'yinlari) bolalarning ijtimoiy muloqotga kirishishiga yordam beradi. Psixologik tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, rolli o'yinlarda ishtirok etgan bolalarning nutq faolligi 50% ga oshadi. Masalan, "Do'konda xarid qilish", "Poliklinikada", "Bolalar bog'chasida bir kun" kabi o'yin-sahnalar bolalarda real hayotiy vaziyatlarda gapira olish, so'z tanlash va nutqni maqsadga yo'naltirishni o'rgatadi.

4. Raqamli kuzatuv va monitoring vositalarining afzalligi. Bugungi kunda ko'plab maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning nutq rivojlanish dinamikasini elektron monitoring qilish tizimi joriy qilinmoqda. Ushbu tizimlar bolaning fonetik, semantik va kommunikativ ko'nikmalaridagi o'zgarishlarni aniq baholash imkonini beradi. O'qituvchilar uchun yaratilgan maxsus e-dafnolliklar (elektron kuzatuv jurnallari) yordamida har bir bolaning individual nutq qiyinchiliklari aniqlanib, moslashtirilgan mashg'ulotlar rejalashtiriladi.

5. Pedagogning raqamli kompetensiyasi natijalarning kafolati sifatida. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash samaradorligi bevosita pedagogning media-savodxonligi, texnik vositalardan foydalanish ko'nikmalari va innovatsion metodlarni to'g'ri tanlay olishi bilan bog'liq. Tadqiqotlarga ko'ra, raqamli kompetensiyasi yuqori bo'lgan tarbiyachilar ishlagan guruhlarda bolalarning nutq rivoji o'rtacha 20–30% yuqoriroq natija ko'rsatgan. Shu sababli, pedagoglarni doimiy o'qitish, malaka oshirish va zamonaviy ta'lim platformalaridan foydalanishga tayyorlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

6. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning nutq rivojiga ta'siri. Har bir bolaning nutq rivojlanish sur'ati, qiziqishi, ehtiyoji turlicha bo'lgani sababli individual yondashuv katta ahamiyatga ega. Interaktiv texnologiyalar yordamida bolalarning ehtiyojlariga moslashtirilgan mashg'ulotlar yaratish imkoniyati kengaydi.

Masalan, talaffuzida muammosi bo'lgan bolalar uchun maxsus audio-mashqlar, sekin sur'atdagi animatsion hikoyalar, eshituv refleksi rivojlantiruvchi o'yinlar qo'llaniladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalar nutqini rivojlantirish jarayonida zamonaviy pedagogik vositalardan foydalanish ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshirishi ilmiy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar, multimediya materiallari, interaktiv o'yinlar va sensorli qurilmalarning ta'lim jarayoniga integratsiyasi bolalarda nutq faolligini kuchaytiradi, so'z boyligini kengaytiradi, fonematik eshituvni shakllantiradi hamda kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi. Ayniqsa, virtual hikoyalar, audio-vizual mashqlar va rivojlantiruvchi o'yin metodlari bolalarning

mustaqil fikrlashi, muloqotga kirisha olishi va nutqni izchil bayon etish qobiliyatini takomillashtiradi. Shuningdek, elektron monitoring tizimlari yordamida har bir bolaning nutq rivojlanish darajasini kuzatish, individual nutqdagi kamchiliklarni erta aniqlash hamda shaxsga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar tashkil etish imkoniyati paydo bo‘lmoqda. Bunda pedagogning raqamli kompetensiyasi, innovatsion vositalardan foydalanish ko‘nikmalari hamda zamonaviy metodikalardan xabardorligi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Takliflar

- Raqamli ta‘lim vositalarini keng joriy etish: Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarini multimedia proyektorlari, planshetlar, interaktiv doskalar va nutq rivojlantiruvchi dasturlar bilan ta‘minlash.
- Pedagoglar malakasini oshirish: Tarbiyachilarni raqamli pedagogika, media-savodxonlik va innovatsion metodlar bo‘yicha muntazam o‘qitish.
- Multimedia kontentlar ishlab chiqish: O‘zbek tilida ertaklar, animatsion videolar, audio materiallar va interaktiv o‘yinlar bazasini kengaytirish.
- Individual yondashuvni kuchaytirish: Bolaning nutq rivojlanishidagi qiyinchiliklarini elektron monitoring orqali o‘z vaqtida aniqlab, shaxsiy rivojlanish yo‘nalishlarini belgilash.
- Ota-onalar bilan hamkorlik: Zamonaviy vositalardan uy sharoitida ham foydalanish bo‘yicha ota-onalar uchun yo‘riqnomalar va treninglar tashkil etish.
- Psixolingvistik tadqiqotlarni kengaytirish: Bolalarning nutq rivojlanishiga ta‘sir etuvchi omillarni ilmiy tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Umuman olganda, maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida nutq rivojlantirish jarayoniga zamonaviy pedagogik vositalarni joriy etish bolalarning til qobiliyatini rivojlantirishda, muloqot madaniyatini shakllantirishda va ta‘lim sifatini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim agentligi. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. — Toshkent, 2022.
2. Yo‘ldosheva, D., & Qodirova, M. Maktabgacha ta‘limda nutqni rivojlantirish metodikasi. — Toshkent: “Fan va ta‘lim”, 2021.
3. Karimova, R. Bolalar psixologiyasi va nutq rivoji. — Toshkent: “O‘qituvchi”, 2020.
4. To‘xtayeva, N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishi: nazariya va amaliyot. — Toshkent: “Innovatsiya”, 2023.
5. G‘aniyeva, S. Pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar. — Toshkent: “O‘zbekiston nashriyoti”, 2021.